

Быкова Н.В., Мороз Ю.Ю.

Черновицкий торгово-экономический институт

Киевского национального торгово-экономического университета

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ РИСКА ВЕРОЯТНОСТИ БАНКРОТСТВА НА ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация

В статье рассматриваются современные подходы к оценке и управлению рисками вероятности банкротства на украинских строительных предприятиях. Предложено пути минимизации риска вероятности банкротства на предприятиях исследуемой отрасли.

Ключевые слова: риск, банкротство, активы, прибыль, собственный капитал.

Bykova N.V., Moroz J.J.

Chernivtsi Trade and Economic Institute of

Kyiv National Trade and Economic University

TOPICAL PROBLEMS RISK ASSESSMENT PROBABILITY OF BANKRUPTCY IN DOMESTIC ENTERPRISES

Summary

The article analyses modern approaches to the appraisal and management risks on the Ukrainian enterprises of building industry. Fundamentals of the minimization risks on the enterprises of building industry have been proposed.

Keywords: risk, bankruptcy, assets, profit, equity.

УДК 657

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ «НЕОБОРОТНІ АКТИВИ»

Будник А.М., Лега О.В.

Полтавська державна аграрна академія

Досліджуються джерела зародження и розвиток поняття «необоротні активи» як у бухгалтерському обліку, так і в економічній теорії взагалі. Наводиться розуміння терміну представниками української і західних шкіл бухгалтерського обліку.

Ключові слова: необоротні активи, основний капітал, бухгалтерський облік, економічна теорія.

Постановка проблеми та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми обліку необоротних активів займають значне місце в економічних дослідженнях. Не повністю досліджені питання економічної сутності необоротних активів, зокрема зв'язок бухгалтерської науки та економічної теорії для визначення історичних причин формування сучасного поняття «необоротні активи», впливу факторів, які можуть змінювати його у межах галузі.

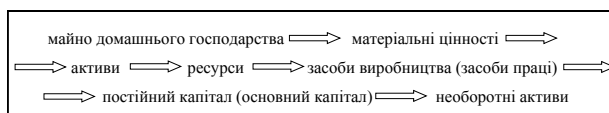
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зокрема, ці питання висвітлено у працях вітчизняних вчених Ф. Ф. Бутинця, Н. О. Гури, А. Г. Загороднього, Н. Г. Малюги, В. Г. Швеця та зарубіжних дослідників М. С. Метьюса, Б. Нідлза, Е. Райса тощо. На сьогодні різко виділяються розбіжності у назві та визначенні засобів, під якими в бухгалтерському обліку розуміють необоротні активи. Саме цим пояснюється актуальність даного дослідження.

Мета статті. Встановити причинно-наслідкові зв'язки при формуванні поняття «необоротні активи» в процесі розвитку економічної думки, а також їх вплив на розвиток даного терміна як облікової категорії.

Виклад основного матеріалу. Формування категорії «необоротні активи» пройшло довгий шлях

еволюції разом з розвитком економічної науки. Послідовно, від простого до складного, від конкретного до абстрактного, виникає дане поняття. На наш погляд, еволюцію терміна відображує схема, яка представлена на рис. 1.

У період розвитку торгівельних відносин, усвідомлення грошей як міри вартості, панування меркантилізму, італійської бухгалтерської школи, виникла потреба у терміні «матеріальні цінності», що містив у собі юридичний і бухгалтерський відтінки.

Рис. 1. Еволюція поняття «необоротні активи»

Революційний стрибок у методиці обліку, пов'язаний з визнанням подвійного запису (XV ст.) і його впровадження у господарський облік, призвів не тільки до виникнення рахунків, нових форм бухгалтерського обліку, але й балансу з визначенням майна, як «активів» торговця [3].

У XVII столітті В. Петті – засновник класичної політичної економії в Англії підходив до визначення багатства як суми рухомого й нерухомого

майна. У праці «Слово мудрим» він дає перелік предметів, що на його думку, є багатством. У той же період у бухгалтерському обліку французький вчений Ж. Андре провів розмежування між фондом й капіталом. Фонд – це сума основних й оборотних коштів підприємства (підсумок балансу), а капітал – коштів власника, вкладених у фонд [3].

Уперше термін «основний капітал» увів Адам Сміт. Він трактував капітал як частину запасів продукції, не використану на споживання, що дає прибуток, або за допомогою якого працею створюються нові блага. Це дало вченому підставу визначити елементи структури капіталу, поділивши його на основний та оборотний капітали. «Весь капітал будь-якого підприємця неодмінно поділяється на капітал основний і капітал оборотний» [4]. Згідно А. Сміта, основний капітал первісно виникає і постійно поповнюється за рахунок оборотного і лише за допомогою та участю останнього приносить прибуток. Капітал – це рушійна сила економічного прогресу та його роль у тому, що зміни капіталу природним чином сприяють пропорційним змінам мінові вартості річного продукту землі та праці країни, реального багатства та доходу населення.

Д. Рікардо, досліджуючи розподіл багатства на заробітну плату, прибуток та ренту і вплив його на зростання багатства суспільства, визначав, що капітал – це праця, витрачена на знаряддя, інструменти, будівлі, що беруть участь у виробництві. Д. Рікардо визначав капітал як провідний чинник розвитку продуктивних сил суспільства, частину багатства країни, яка використовується у виробництві й складається з їжі, одягу, інструментів, сировини, машин, всього необхідного для того, щоб привести у рух працю. Поділяючи капітал на основний і оборотний, Д. Рікардо виокремив критерій їх поділу – час обороту (відтворення) засобів виробництва. «Залежно від того, як швидко зношується капітал і як часто він вимагає відтворення, капітал зараховується до оборотного або до основного» [6].

У кін. XIX – поч. XX століть, представник італійської класичної бухгалтерської школи Д. Дзаппа визначив актив не просто як засоби підприємства, а як ресурси, призначені для одержання прибутку, що несуть у собі очікування майбутніх прибутків.

З переходом від мануфактурної до машинної стадії виробництва виникають нові ідеї. Представники англійської класичної політичної економії, так званої «нової хвилі» Д. Міль, Д. Мак-Куллох визначали капітал як накопичений матеріальний продукт праці, який авансується на придбання засобів виробництва та робочої сили. Вони, як і представники попереднього покоління вчених поділяли капітал на основний та оборотний.

Важливий вклад у визначення капіталу, зокрема основного, дає Ж.-Б. Сей у своєї теорії трьох факторів. Він трактує капітал як фактор виробництва поряд з землею та працею.

Особливе місце в історії розвитку економічної теорії відведено марксистській школі політичної економії. Марксизм, як економічне і соціальне вчення, зосереджувався на проблемах суспільства з приватною власністю: на суспільній нерівності, нагромадженні багатства меншістю суспільства і зuboжінням більшості, неплатоспроможності масового споживача, та був обумовлений новими тенденціями в розвитку економічної науки. Об'єднавши історичний, логічний та переважно матеріалістичні підходи, К. Маркс і Ф. Енгельс

розробляють формаційні принципи аналізу та доводять, що прогрес суспільства залежить від розвитку продуктивних сил, головним стрижнем яких є засоби виробництва.

Капітал, за К. Марксом, це основа та рушійна сила економічного розвитку, мета виробництва і сутнісна ознака економічної формації; це вартість яка самозростає. Капітал виникає тільки там, де власник засобів виробництва й грошового капіталу наймає робітників і використовує в процесі виробництва найману працю з метою одержання прибутку. Досліджуючи функціонування капіталу на стадіях виробництва, К. Маркс розвиває вчення його попередників про основний та оборотний капітали. Основний капітал – частина виробничого капіталу, що повністю й неодноразово бере участь у виробництві товару, переносить свою вартість на новий продукт частинами по мірі зношування. До основного капіталу відносять ту частину авансованого капіталу, що представлена засобами праці. Він, беручи участь й обслуговуючи виробничий процес, сприяє простому й розширеному відтворенню шляхом нагромадження й використання амортизаційного фонду підприємства. Проте на відміну від своїх попередників К. Маркс за базу визначення основного і оборотного капіталу бере двоїстий характер праці, що дає розуміння як відбувається процес перенесення вартості із засобів виробництва на готовий продукт. К. Маркс визначив, що витрати капіталіста на придбання частини засобів виробництва становлять постійний капітал, який представлений у формі основних фондів. Постійний капітал бере участь у процесі праці своїм речовим змістом і є фактором виробництва. Він у процесі створення споживчої вартості не змінює своєї величини, але й не створює додаткової вартості. Постійний капітал є соціально-економічною формою засобів праці за капіталістичного способу виробництва. Він сприяє створенню багатства, але сам національний доход не створює.

Подальші основні напрями у розвитку економічної думки – неокласичний, кейнсіанський, інституціональний – сформувались наприкінці XIX ст. – початку XX ст. під впливом панування монополістичної конкуренції, науково-технічного прогресу та інших змін у соціально-економічному житті розвинутих країн.

Дослідження економічної сутності «капіталу» поширилося на макроекономічний рівень. Формується неокласична доктрина економічного зростання на основі теорії факторів виробництва та концепції виробничої функції. Прихильники консервативно-неокласичного напрямку досліджували яким має бути співвідношення факторів виробництва для досягнення найбільшого виробничого ефекту за умов оптимальних витрат факторів та обмеженості ресурсів. Вчені доводили що воно досягається автоматично, тобто є саморегульованим. Найважливішим чинником, що якісно змінює капітал є науково-технічний прогрес.

В бухгалтерському обліку у XX ст. німецьким ученим П. Герстнером було виділене поняття «основний капітал», як суми пов'язаних статей активу, які після покриття всіх боргових зобов'язань, мають за статутом залишитися для розподілу між акціонерами.

У радянські часи вченим-економістом Р. Я. Вейцманом було запропоновано всі частини активу розбити на дві групи: «засоби у фазі виробництва» й «засоби у фазі обігу», та поділити його на групи: 1) основні засоби, 2) засоби в обігу, 3) засоби поза обігом (вивільнені кошти) [3].

Сучасна економічна наука визначає засоби виробництва як створені у процесі виробництва всі види засобів праці і предметів праці, а капітал – як фактор, створений самою економічною системою.

«Засоби виробництва» – один з факторів продуктивних сил, що сприяє перетворенню речовини природи у готову продукцію відповідно до потреб людей, допомагає створювати матеріальні й духовні блага й дозволяє визначити зростання продуктивності суспільної праці; виробничі фонди за своїм матеріально-речовим складом, які поділяються на основні та оборотні.

«Засоби виробництва» – це фізичний капітал, речовий фактор виробництва, реальний капітал, конкретна форма капіталу, специфічна соціально-економічна форма капіталу, форма існування абстрактної, загальної форми капіталу, промисловий капітал.

«Основний капітал» – функціональна форма капіталу на другій стадії руху капіталу.

В бухгалтерському обліку частина засобів виробництва, або основний капітал це «необоротні активи» – термін, який виник у зв'язку з розвитком бухгалтерського обліку і є обліковою категорією – елементом балансу.

Е. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда, Дж. Кеннінг, які є представниками американської школи бухгалтерського обліку визначають необоротні активи як обліковий об'єкт, що характеризується правовими й економічними характеристиками, містить в собі інформацію про минуле (що виникло в результаті проведених господарських операцій) [10].

Необоротні (непоточні, довгострокові) активи можна також розглядати як інвестиції, розраховані на тривалий період. До інвестицій у довгострокові активи відносять землю, будинки й устаткування, які забезпечують працездатність підприємства. Такі об'єкти служать тривалий час і поступово зношуються.

Поділ активів на необоротні й оборотні прийшло в практику бухгалтерського обліку з економіки через судову сферу наприкінці ХІХ-го або початку ХХ-го ст. Вперше зазначені терміни з'явилися в Англії, у судових звітах, які торкалися методів оцінки фіксованих (необоротних) і оборотних активів, потрапивши туди з економічної літератури того часу. Варто також відзначити, що одна з основних вигод, яка спонукала економістів та бухгалтерів того часу на поділ активів на основні й оборотні полягає в можливості оцінки на підставі цього ліквідності господарюючого суб'єкта [10].

В українському законодавстві відсутнє поняття «необоротні активи». Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», «необоротні активи – всі активи, що не є оборотними» [13]. У цьому ж Положенні зазначено, що до оборотних активів належать «грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу». Хоча поняття «необоротні активи» є одним з найважливіших і найчастіше вживаних у фінансовій науці і практиці, досі існують складнощі трактування його економічної природи.

Таким чином, під необоротними активами треба розуміти активи, що використовуються підприємством у його діяльності протягом тривалого періоду часу (більше одного року) та від використання яких підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди; та їх вартість може бути достовірно визначена.

В своїх наукових працях з питань фінансового обліку І. О. Бланк під активами підприємства розуміє контрольовані ним економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого в них капіталу, які характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати дохід, постійний оборот яких в процесі використання зв'язаний з факторами часу, ризику і ліквідності. Зокрема вчений виділяє декілька класифікаційних ознак: за характером функціонування, за характером участі активів в різних видах діяльності підприємства, за характером фінансових джерел формування активів тощо, а також за характером участі в господарському процесі з позицій особливостей їх обороту, відповідно до якої виділяє оборотні (поточні) та необоротні активи. Саме ця класифікація активів призначена для цілей бухгалтерського обліку та фінансової звітності [14].

На думку дослідника М. В. Півторака, застосування у терміні «необоротні активи – всі активи, що не є оборотними» є не досить коректним стосовно тих об'єктів, які він об'єднує. Автор зазначає, що єдиним активом, який не є оборотним, є земля. Виходячи з цього, він пропонує поділяти активи на основні і оборотні, що відповідає класичному принципу поділу капіталу [15].

Висновки із даного дослідження. Формування терміна «необоротні активи» – постійний процес, що відбувається у зв'язку з розвитком бухгалтерського обліку в рамках економічної науки. Це поняття видозмінювалося на різних стадіях розвитку людської цивілізації (суспільства). Виникнення поняття починається з автаркічного господарства та з часом його аналіз переходить на макроекономічний рівень. У процесі еволюції терміна, зберігаючи глибину внутрішню сутність основного капіталу розкритого А. Смітом, Д. Рікардо та К. Марксом, він наповнюється елементами якісно нового змісту.

Сучасні досягнення економічної і бухгалтерської науки дозволяють зробити висновок, що необоротні активи – є обліковою категорією, але в загалі (в економічній теорії) вони розглядаються як: засоби виробництва, зокрема засоби праці; ресурси, зокрема економічні, технічні, нематеріальні; капітал, зокрема основний капітал.

Розглядаючи визначення бачимо, що, дійсно, поняття необоротних активів є неоднозначним. Зокрема, в іноземній літературі часто не має об'єднуючого терміну, а відображаються окремі складові довгострокових засобів – основні засоби, нематеріальні активи тощо.

Отже, проаналізувавши літературні джерела, пропонуємо таке визначення поняття «необоротні активи»: необоротні активи – це сукупність майнових цінностей і нематеріальних прав, які беруть участь у виробництві продукції та наданні послуг, призначені не для перепродажу, корисний ефект від яких очікується отримувати тривалий час (більше одного року або операційного циклу).

Список літератури:

1. Діба В. М. Облік та аналіз необоротних активів: монографія / В. М. Діба. – К.: КНЕУ, 2008. – 288 с.
2. Економічна теорія. Політекономія : підручник / за ред. Базилевича В. Д. – 7 -ме вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2008. – 719 с.
3. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : учеб. пособие / Я. В. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
4. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К. : Port-Royal, 2001. – 132 с.
5. Історія економічних учень : підручник: у 2 ч. Ч. 1 / за ред. Базилевича В. Д. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2005. – 567 с.
6. Начала политической экономии : соч. / Д. Рикардо [и др.] – М. : ЭКСМО-Пресс, 2000. – 366 с.
7. Економічна енциклопедія : у 3-х томах / С. В. Мочерний [та ін.] – К. : Видавничий центр «Академія», 2001.
8. Політична економія : навч. посібник / за ред. К. Т. Кривенка. – 2- вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 508 с.
9. Маркс К. Наемный труд и капитал / К. Маркс. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1951. – 48 с.
10. Хендриксен Е. С. Теория бухгалтерского учета / Е. С. Хендриксен, М.Ф. Ван Бреда / пер. с англ. под ред. проф. Я.В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 576 с.
11. Лучко М. Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : [навчальний посібник] / М. Р. Лучко, І. Д. Бенько. – К. : Знання. – 2006. – 311 с.
12. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-IX від 16 лип. 1999 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07 лют. 2013 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
14. Мних Є. В. Обліково – аналітичне забезпечення в інформаційній системі управління корпораціями [Електронний ресурс] / Є. В. Мних, О. М. Брадул, Є. В. Мних – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/f.pdf.
15. Наумчук О. А. Про доцільність обліку необоротних активів призначених для продажу // Науковий вісник ДонНУ-ЕТ. Серія Економіка. – 2009. – № 18. – С. 125-130.

Будник А.М., Лега О.В.

Полтавская государственная аграрная академия

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОНЯТИЯ «НЕОБОРОТНЫЕ АКТИВЫ»

Аннотация

Исследуются источники зарождения и развитие понятия «внеоборотные активы» как в бухгалтерском учете, так и в экономической теории вообще. Приводится понимание термина представителями украинского и западных школ бухгалтерского учета.

Ключевые слова: внеоборотные активы, основной капитал, бухгалтерский учет, экономическая теория.

Budnik A.M., Lega O.V.

Poltava State Agrarian Academy

HISTORICAL ASPECTS OF THE CONCEPT «IRREVERSIBLE ASSETS»

Summary

We investigate the origin and development of sources of the term «fixed assets» as accounting and economic theory in general. Understanding of the term is given by the Ukrainian and Western schools of accounting.

Keywords: non-current assets, fixed assets accounting, economics.